

Respons

Elfenbenskysten: Kjønnsslemlestelse (FGM)

Problemstilling/spørsmål:

- Hva er utbredelsen av FGM i Elfenbenskysten?
- Hvilke typer FGM praktiseres i Elfenbenskysten, og ved hvilken alder?
- Lovverk mot FGM og implementering
- Myndighetsbeskyttelse og lokale NGOers rolle
- Hvilket handlingsrom har en kvinne dersom hun ønsker å unngå omskjæring av datteren sin?
- Er det vanlig å bortføre barn for å omskjære dem mot foreldrenes uttrykte vilje?

Hva er utbredelsen av FGM i Elfenbenskysten?

Det er stor variasjon i utbredelsen av FGM i Elfenbenskysten¹. Skjematisk kan man si at FGM først og fremst er utbredt i rurale områder i nord og i vest (U.S. Department of State 2012).

Den gjennomsnittlige utbredelsen av FGM i Elfenbenskysten nasjonalt var på 36 % av kvinner mellom 15 og 49 år i 2006 (INS 2007). Dette tallet skjuler imidlertid en betydelig geografisk og etnisk variasjon. Den regionvise utbredelsen av FGM kan fremstilles slik (INS 2007, s. 116):

¹ I dette notatet brukes begrepene kjønnsslemlestelse, FGM (Female Genital Mutilation) og omskjæring om hverandre, selv om begrepene ikke nødvendigvis er overlappende og til tross for at de vekker ulike assosiasjoner. For en diskusjon omkring valg av terminologi, se Landinfo 2007.

Region	Etniske grupper ²	Omfang av FGM (Kvinner 15-49 år)
Nord	Mandé (malinké, dioula, koyaga, mahou, bambara)	88 %
Nordvest	Gur (senoufo, lobi, koulango)	52 %
Vest	Kru (gueré, wobé)	73 %
Sørvest	Kru (bakwe)	36 %
Midtre	Kru (bété), Akan (agni, baoulé)	13 %
Sør, inkl. Abidjan	-	22 %

Utbredelse av FGM er altså knyttet til etnisk tilhørighet i Elfenbenskysten. Noen etniske grupper praktiserer FGM, andre gjør det ikke. I områder hvor man tradisjonelt ikke praktiserer FGM, er det i stor grad innflyttere som står for praksisen. Dette gjelder særlig den midtre delen av Elfenbenskysten og i sør, hvor den opprinnelige etniske gruppen, akan (kwa), ikke praktiserer FGM, men hvor innflyttere bidrar til en viss utbredelse.

Abidjan er en fleretnisk by, og preges derfor av stor variasjon når det gjelder omfanget av omskjæring. Likevel er det verdt å merke seg at Abidjan har en lavere utbredelse av FGM (ca. 25 %) enn landsgjennomsnittet (ca. 36 %). Abidjan er videre en etnisk delt by i den forstand at ulike bydeler har klare etniske profiler. Det er likevel interessant at bydeler med stor innflytting fra områder hvor FGM er utbredt, også ligger under det nasjonale gjennomsnittet med hensyn til omfang av praksisen. Dette er for eksempel tilfelle i bydelen Abobo nord i Abidjan, hvor omfanget av FGM på rundt 23 % ligger godt under det nasjonale gjennomsnittet, til tross for at majoriteten av innbyggerne er fra nord hvor omfanget av FGM er svært høyt. Dette innebærer at urbanitet i seg selv bidrar til at omfanget av omskjæring går ned (Fondation Djigui, møte i Abidjan 26. mars 2012).

Mens geografi og etnisitet fremstår som de mest avgjørende faktorene for utbredelsen av FGM, har også sosiale faktorer betydning for omfanget. FGM er i større grad praktisert i rurale omgivelser enn i urbane, i større grad i økonomisk ressursvake familier enn i ressurssterke, og i større grad blant kvinner med lav utdanning enn kvinner med et høyere utdanningsnivå (INS 2007, s. 115).

Omfanget av FGM synes å være på vei ned i Elfenbenskysten, og tallene er trolig noe lavere i dag enn i 2007, da siste omfattende kartlegging av praksisen ble gjennomført. På den annen side kan fraværet av myndigheter i nord og i vest og degraderingen av helse- og skolesystemet i disse regionene som følge av krisen fra 2002 til 2011 ha ført til økende omfang av FGM i disse områdene. Det vil være nødvendig å avvente oppdatert statistikk for å bekrefte eller avkrefte slike tendenser (Fondation Djigui, møte i Abidjan 26. mars 2012).

² Listen er ikke utfyllende, og kun de største av landets rundt seksti etniske grupper nevnes. De fleste områdene i landet er i realiteten flerkulturelle, som følge av intern migrasjon over lang tid, samt innvandring, særlig fra nabolandene i Sahel.

Hvilke typer FGM praktiseres i Elfenbenskysten, og ved hvilken alder?

Ifølge INS har rundt 82 % av omskårne kvinner gjennomgått type 1 (klitoridotomi, dvs. fjerning av klitorishetten og eventuelt amputasjon av deler eller hele klitoris) eller type 2 (klitoridektomi, dvs. klitorisamputasjon, samt hel eller delvis fjerning av indre kjønnslepper)³. 6 % har gjennomgått type 3 infibulasjon, dvs. fjerning av deler eller alle ytre kjønnsdeler og sammensying av vaginalåpningen, en praksis som stort sett er begrenset til områder i nordøst. 7 % har gjennomgått en type omskjæring hvor man ”prikker” i klitoris uten å skjære vekk deler av denne (INS 2007, s. 119).

Når det gjelder gjennomsnittsalderen for utføring av FGM, viser undersøkelsen at de fleste blir omskåret et sted mellom fire og 14 års alder, uten at disse tallene presiseres ytterligere (INS 2007, s. 115). U.S. Department of State (2011) opplyser at omskjæring vanligvis skjer før puberteten. Ifølge ONEF og Fondation Djigui (møte i Abidjan, 26. mars 2012) er det stadig vanligere at omskjæring finner sted i dagene rett etter fødsel, og uten at omskjæringen følges av noen form for feiring eller seremoni. Lovforbudet mot FGM (se neste avsnitt) gjør ifølge ONEF at mange i byene foretrekker å utføre FGM så tidlig som mulig, for i størst mulig grad å unndra seg myndighetenes oppmerksomhet. På landsbygda er situasjonen en annen; her inngår FGM oftere i en større kulturell kontekst, og omskjæring skjer kollektivt med jenter fra bestemte alderskull til bestemte tidspunkt. Omskjæringen skjer her i full åpenhet, og følges ofte av seremonier og fest, ofte med tilreisende slektninger til stede.

Lovverk mot FGM og implementering

FGM ble forbudt ved lov i Elfenbenskysten i 1998 (*Loi N° 98-757 du 23. décembre 1998 portant répression de certaines formes de violences à l'égard des femmes*). Strafferammen er fengsel i fem år og bøter opp til 2 000 000 F CFA (23 000 NOK), og opp til tjue års fengsel dersom inngrepet fører til dødsfall (MFFAS & UNFPA 2008).

Ifølge Fondation Djigui (møte i Abidjan, 26. mars 2012) har lovbestemmelsen blitt prøvet i rettssystemet ved flere anledninger, og det har vært fellende dommer, noe som bekreftes også i skriftlige kilder (UK Home Office 2009; U.S. Department of State 2011). Den 18. juli 2012 ble til sammen ni kvinner dømt til ett års fengsel for omskjæring av tretti jenter under en kollektiv omskjæringsseremoni i Katiola, nordvest i Elfenbenskysten (AFP 2012). Landinfo har utover dette ingen oversikt over i hvilket omfang slike saker har blitt prøvet i rettssystemet.

Til tross for lovforbudet mot FGM, er det Landinfos klare oppfatning at svært få benytter seg av politi- og rettsvesen for å forhindre kjønnslemlestelse av egne døtre. Fremdeles er lovverket ukjent for mange, særlig i rurale omgivelser hvor gjennomsnittlig utdanningsnivå gjennomgående er lavt (Fondation Djigui, møte i Abidjan 26. mars 2012). Foreningen for kvinnelige jurister (Association des femmes juristes de Côte d'Ivoire, møte i Abidjan 21. mars 2012) forklarte at kvinner i stor grad kvier seg for å bringe slike forhold til politi- og rettsvesen, fordi dette innebærer å eksponere seg selv og familien for omverdenen. Fondation Djigui opplyste på sin side at kvinner ofte tar kontakt med politiet i slike saker, men at politiet da inntar en meglersrolle. Både ONEF og Djigui opplyste at det er gjennomført holdningsskapende arbeid rundt ulike typer vold og overgrep mot kvinner og barn i politi og

³ Dette er en tolkning av dataene fra undersøkelsen, da de fleste kvinner kun oppgir å ha fått ”fjernet visse deler av genitaliene” uten nærmere presisering (INS 2007, s. 115).

gendarmeri den siste tiden, og at slike forhold nå blir tatt mer på alvor enn tidligere. Til tross for dette er den generelle holdningen, både i befolkningen og i politi- og rettsvesen, at slike konflikter skal løses innad i familien eller innenfor tradisjonelle rammer for megling (Fondation Djigui, møte i Abidjan 26. mars 2012).

Myndighetsbeskyttelse og lokale NGOers rolle

Ifølge Landinfos kilder i Elfenbenskysten tilbyr ikke ivorianske myndigheter hjelp i form av krisesentre eller lignende til kvinner som frykter kjønnslemlestelse av sine døtre og som har brutt med sin familie som en følge av dette. Imidlertid tilbyr flere statlige organer, som for eksempel Den nasjonale komiteen mot vold mot kvinner og barn (CNLVFE) og de kommunale sosialsentrene, juridisk rådgivning, hjemmebesøk, megling og en viss økonomisk støtte (CNLVFE, møte i Abidjan 20. mars 2012; U.S. Department of State 2011). Elfenbenskysten har tradisjonelt hatt en sterkere sosial sektor enn andre land i regionen, og det finnes sosialsentre i alle byer i Elfenbenskysten (CNLVFE, møte i Abidjan 20. mars 2012). Det er likevel grunn til å tro at slik assistanse er mer tilgjengelig i Abidjan og de store byene enn i mer avsidesliggende områder.

Elfenbenskysten har et sterkt organisasjonsliv, og det finnes mange lokale og internasjonale organisasjoner som arbeider for kvinner og barns rettigheter, også mot omskjæring. Landinfo hadde møter med to lokale organisasjoner, ONEF og Fondation Djigui, under sin informasjonsinnhentingsreise til landet i 2012. ONEF har en desentralisert struktur med bydels- og landsbykomiteer i ulike deler av landet. Fondation Djigui har lokale kontorer i Grand Bassam, Korhogo og Odienné, samt flere lokalt baserte nettverk. De organiserer også jevnlig holdningskampanjer ulike steder i landet, samt radioprogrammer på lokalradioene, og i kanalen til FN-styrken, ONUCI FM. Lokale NGOer gir bare i svært begrenset omfang noen form for materiell støtte, men kan bidra med juridisk rådgivning og megling mellom kvinnen og hennes familie. Størsteparten av arbeidet til disse organisasjonene er holdningsskapende arbeid på lokalplan over tid (ONEF og Fondation Djigui, møter i Abidjan 26. mars 2012).

Hvilket handlingsrom har en kvinne dersom hun ønsker å unngå omskjæring av datteren sin?

FGM er en tradisjon med sterke kulturelle røtter i visse etniske grupper i Elfenbenskysten. Bakgrunnen for praksisen er varierende og kompleks, men knyttes gjerne til sosialisering av unge jenter inn i voksenlivet. I de kulturene hvor omskjæring praktiseres, regnes man ikke som kvinne før man er omskåret. I mandé-kulturen, hvor omskjæring er svært utbredt, er ordet for "uomskåret" (*bilakoro*) et skjellsord⁴. Omskårede kvinner nyter større sosial anseelse i grupper som praktiserer FGM enn kvinner som ikke har gjennomgått denne praksisen. Videre knyttes omskjæring til forestillinger om renhet og hygiene, og regnes også som et middel for å kontrollere kvinnelig seksualitet. De kulturene som praktiserer omskjæring anser praksisen som utelukkende positiv og til fordel for den som gjennomgår den, og som et viktig bidrag til en fullverdig sosialisering av et barn inn i det kulturelle fellesskapet som familien er en del av⁵.

⁴ Ordet kan best oversettes til norsk med "drittunge".

⁵ Se Landinfo 2007 for mer detaljer informasjon for praksisens bakgrunn og betydning historisk og i dag.

Dersom en kvinne opplever press fra (stor)familie eller annet nettverk for å omskjære datteren sin mot egen vilje, vil bosted og omgivelser spille en viktig rolle for hennes muligheter til å ta et individuelt valg om å ikke omskjære datteren. Dersom kvinnen bor i et etnisk og kulturelt homogent område, gjerne i rurale omgivelser preget av stor sosial kontroll, vil det være vanskeligere å motstå press fra omgivelsene enn for en kvinne som lever i et etnisk og kulturelt sammensatt miljø i urbane omgivelser, hvor den sosiale kontrollen er svakere. I et slikt sammensatt, urbant miljø vil valget rundt FGM i større grad være et individuelt valg, og den mangelen på sosial kontroll som kjennetegner bykulturen gjør at omgivelsene i mindre grad følger med på hvem som har og ikke har gjennomgått ritualet.

Det er også av betydning hvorvidt kvinnen er økonomisk uavhengig eller ikke. Dersom kvinnen (alene eller sammen med en eventuell ektefelle) forsørger seg selv og bor i egen husholdning, har storfamilie og nettverk til syvende og sist lite de skulle ha sagt med hensyn til kvinnens valg. Dersom kvinnen ikke kan forsørge seg selv og bor i en felleleshusholdning i storfamilien, forventes hun i større grad å rette seg etter storfamiliens ønsker og krav.

Dersom en kvinne setter seg opp mot (stor)familiens ønske om å omskjære datteren, kan hun ta kontakt med personer eller instanser som kan hjelpe til med meglings mellom henne og familien. Dette kan være ressurspersoner i familie eller nettverk, en NGO eller politiet. Også lokale og religiøse ledere kan bidra i en slik meglings (Fondation Djigui, møte i Abidjan 26. mars 2012). Kvinnen kan også ta kontakt med ulike beboerforeninger eller et sosialsenter, dersom hun bor i eller i nærheten av en by (Centre social de Treichville, møte i Abidjan 28. mars 2012).

Når det gjelder valget om omskjæring, er det foreldrene som har siste ord, men de må også bære eventuelle konsekvenser av et slikt valg dersom de går mot storfamiliens ønske. Konsekvensen av å sette seg opp mot storfamilien kan være sosial marginalisering av ulik art og omfang, og i de alvorligste tilfellene sosial ekskludering. I andre tilfeller får ikke beslutningen om å ikke omskjære datteren noen konsekvens i det hele tatt (Fondation Djigui, møte i Abidjan 26. mars 2012; ONEF, møte i Abidjan 26. mars 2012). Dersom en kvinne ikke ønsker å omskjære sin datter, og heller ikke ønsker å måtte lide under den mulige sosiale stigmatiseringen dette kan innebære, vil en mulig løsning være å flytte til et byområde hvor FGM i mindre grad praktiseres, dersom hun har muligheten til det. Ifølge ONEF (møte i Abidjan, 26. mars 2012) bor mange kvinner alene med barn i Elfenbenskysten, også i Abidjan og andre større byer.

Er det vanlig å bortføre barn for å omskjære dem mot foreldrenes uttrykte vilje?

Bortføring av barn med hensikt om å omskjære henne mot foreldrenes uttrykte vilje, er ikke noe rapportert fenomen i Elfenbenskysten. Urappporterte enkelthendelser på lokalplan kan naturligvis ikke utelukkes.

Som tidligere nevnt, er omskjæring i rurale omgivelser en kollektiv hendelse som finner sted til gitte tidspunkter, ofte i forbindelse med ferier eller høytidsdager som tabaski (*id al-adha*), slik at slektninger fra andre steder kan være tilstede. Omskjæringen avsluttes gjerne med festligheter. I en slik sammenheng er det viktig at foreldrene, dersom de ikke ønsker at pikebarnet deres skal omskjæres, er tydelige på dette og også fysisk passer på barnet sitt for å hindre at slektninger eller andre "tar seg til rette" når de er på ferie eller besøk på opprinnelsesstedet i forbindelse med høytider. Foreldrene bør heller ikke sende barnet alene til landsbyen, noe som er vanlig i Elfenbenskysten i sommerferien eller andre lengre ferier. I

befolkningsgrupper som praktiserer kjønnslemlestelse, anses praksisen som noe positivt, og det å inkludere et barn i en slik prosess, ses på som en positiv inkludering av jenta, og gjøres ikke i ond hensikt eller med ønske om å skade barnet.

En tilsvarende forsiktighet bør nok også foreldrene utvise i urbane miljøer som preges av en etnisk homogen befolkning og nylig innvandring, og hvor opprinnelsesstedets kulturelle praksis fortsatt etterfølges. Dette gjelder for eksempel i bomiljøer i utkanten av ”folkelige” bydeler som for eksempel Abobo eller Yopougon, hvor befolkningen ganske nylig har flyttet inn fra landsbygda og fortsatt er sterkt preget av sin opprinnelige kultur, i kontrast til boligområder med mer etablerte familier som har utviklet en felles, tverretnisk bykultur etter flere generasjoners botid i byen. I slike omgivelser kan man se for seg at omskjæring fortsatt er en kollektiv praksis, hvor jenter omskjæres etter alderstrinn og hvor få stiller spørsmålsteget ved praksisen. På en annen side viser forskning at innvandrere til byen forbausende raskt endrer mange av sine tradisjoner. En studie som ble gjennomført i bydelen Abobo i Abidjan, hvor majoriteten av beboerne er dioula, viste at omskjæringsprosenten i bydelen ikke er høyere enn i Abidjan for øvrig (rundt 20 %), til tross for at majoriteten av innbyggerne opprinnelig kommer fra områder hvor omfanget av omskjæring er mye høyere, nemlig i nordvest (Fondation Djigui, møte i Abidjan 26. mars 2012).

Det er imidlertid, og som tidligere nevnt, ikke noe rapportert fenomen i Elfenbenskysten at representanter for storfamilien bortfører jentebarn for å omskjære dem når foreldrene har gitt uttrykk for at de ikke ønsker dette. Selv om de fleste i Elfenbenskysten forholder seg til storfamilien i større grad enn hva som er vanlig i Norge, er det foreldrene som har det siste ordet med hensyn til viktige avgjørelser for egne barn, særlig dersom de er økonomisk selvstendige og bor i egen husholdning. Dette betyr ikke at foreldrene ikke kan oppleve stort press fra storfamilien, og mulig sosial marginalisering dersom de ikke retter seg etter familiens vilje, noe som ikke bare gjelder omskjæring, men også andre tradisjonelle riter og tradisjoner. Omskjæring handler i stor grad om integrering inn i et større fellesskap, og mange foretrekker derfor å følge tradisjonen fremfor å handle på en måte som kan bidra til å sette dem selv og egne barn utenfor dette fellesskapet.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, og kildegrunnlaget vil ikke nødvendigvis være like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor begrensede tidsrammer og vil i liten grad inneholde bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skriftlige kilder

- AFP, dvs. Agence France Presse (2012, 19. juli). Côte d'Ivoire: Neuf femmes condamnées pour excision, une première. *AFP*. Tilgjengelig via <http://www.jeuneafrique.com/actu/20120719T070515Z20120719T070513Z/cote-d-ivoire-neuf-femmes-condamnees-pour-excision-une-premiere.html> [lastet ned 23. juli 2012]
- INS, dvs. Institut national de la statistique (2007, mars). *Enquête à indicateurs multiples, Côte d'Ivoire 2006, rapport final*. Abidjan: INS. Tilgjengelig via http://www.childinfo.org/files/MICS3_CotedIvoire_FinalReport_2006_Fr.pdf [lastet ned 4. juli 2012]
- Landinfo (2007, august). *Kjønnslemlestelse av kvinner i Vest-Afrika*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/611/1/611_1.pdf [lastet ned 5. juli 2012]
- MFFAS, dvs. Ministère de la famille de la femme et des affaires sociales & UNFPA, dvs. Fonds des Nations Unies pour la population (2008, oktober). *Crise et violences basées sur le genre en Côte d'Ivoire : Résultats des études et principaux défis*. Abidjan: MFFAS & UNFPA. Tilgjengelig fra http://cotedivoire.unfpa.org/drive/UNFPACRISEETVIOLENCESBASEESSURLEGENREENCI_FRENCH.pdf [lastet ned 5. juli 2012]
- UK Home Office (2009, 13. februar). *Operational guidance note. Ivory Coast*. London: UK Home Office. Tilgjengelig via Refworld <http://www.unhcr.org/refworld/type,COUNTRYPOS,,CIV,499571cd2,0.html> [lastet ned 6. juli 2012]
- U.S. Department of State (2011, 8. april). *Country Report on Human Rights Practices: Côte d'Ivoire*. Washington, DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/af/154342.htm> [lastet ned 6. juli 2012]
- U.S. Department of State (2012, 24. mai). *Country Report on Human Rights Practices: Côte d'Ivoire*. Washington, DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?dlid=186187#wrapper> [lastet ned 11. juli 2012]

Muntlige kilder

- Association des femmes juristes en Côte d'Ivoire. Møte i Abidjan 21. mars 2012.
- Centre social de Treichville. Møte i Abidjan 28. mars 2012.
- CNLVFE, dvs. Comité national de lutte contre les violences faites aux femmes et aux enfants. Møte i Abidjan 20. mars 2012.
- Fondation Djigui. Møte i Abidjan 26. mars 2012.
- ONEF, dvs. Organisation nationale pour l'enfant, la femme et la famille. Møte i Abidjan 26. mars 2012.

© Landinfo 2012

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.